

Чурапчыттан сурук кэллэ

Чурапчы селотун олохтообо Аржанов Николай Андреевич Нам музейыгар анаан И. Е. Винокуров туһунан ахтыы суруйан ыппыт. Ону кылгатын мантаан аллара бэчээттибит.

1941 СЫЛЛААХХА Чурапчы оройуонун 41 колхоза хоту оройуоннарга көһөрүллүбүтэ. Биһиги, 80-ча хаһаайстыбыалаах икки колхоз, Булуҥга тийэн «Айанньыт» дьон олохтоох колхозка холбос пуппунт.

Саҥа кэлбит дьонго дьиз-уот тийбэт этэ. Отууга, үүчээһинэ олохсуйбуппунт. Тийиэт үөл маһы көрдөн, оһукабытын санны-бытынан таһан улахан уопсай дьиэни туппуппунт. Оволоох-уруулаах өттүлөрбит онно симиллибиттэрэ.

Ити курдук олохпутун саҥа булан эрдэхпитинэ миигин биригэдьир, онорон, 12 киһилээн муус аннынан илиминтэ ыспыттарар. Үүтүтэх хайа дьон сиргэ тийэн балыктаабыппыт. Урут муус аннынан илиминиргэ үөрүйдүрү суох этибит. Төрилитин да табан оҕостубат ыһылаахпыт, сирбитин - дөйдүбүтүн да билбэппит бэрдэ. Аспыт-танаспыт куһараныттан ол дойду тыадын тулуйбакка иэдэ й б и п и т. Ааспытын кэннэ санаатахха биһиэхэ ыарахан ирээт тиксибитэ.

Чэ, быһата, сааспыт үгэнигэр сылдар эр дьон айахпытын да кыайан толуммат туруктамыппыт. Оччолорго төһө балыгы туттараргынан көрөн бурдук биэрэллэрэ. Биһиги быстаран барбыппыт, ыксаабыппыт, аһыдыкпыт уу хааһы буолбута.

Төһө эмэ көмчилэнэ сатаабыппыт үрдүнөн тохсунньу бүтүүтүгэр 12 киһи айахха угар аһа суох хаалбыппыт.

Биирдэ, буурба астыбытыгар, мин колхозпут киинигэр Кумах Суукка барбытым. Ол ийиннэ

хаста да сылдьан көрдөнөн тугу да ылбатабым. Онон син биир туох да тахсыбатын билэр этим.

Ол күнү чуолкайдык өйдүүбүн. Тохсунньу 27 күнэ этэ. Кумах Сууту нэһиэлэ булбутум. Чугасты дьаамсык Тоголев дьизитигэр кирибитим. Дьиз таһыгар ыттаах сыарба кэлэн турара. Хантаан эрэ киһи кэлбит быһыылааҕа.

Дьизэ кирибитим Совеппыт уонна колхозпут председателлэрэ кэлэн олороллоро. Биир аҕамсыйан эрэр киһи айаннаан кэлэн чэйди олороро. Аһылыга дьиз хара килиэп уонну чэй этэ. Килиэп бэйэтин өйүтэ буолуон сөп. Саҥа-ингэ суох. Мин итэн, тыын ылан баран ыйыталастым.

— Бу ханналаан иһэр табаарыскыный? Тохтуу түһэн баран киһим сөн сөвүстүк «Куоракка барыам», дьиз хоруйдаата.

— Оччого мин тылбын иһит, суорумнуу буол, — дьиз буол мин. — Тойотторум бу олоһоллор. Биһиги 12 киһи хоргууан эрэбит. Онуоха, салайааччыларым сымыйалаама, табыс дьиз күргүйдээтилэр.

— Бэйи, эһиги киһини төвө синарпаккыт. Кэпсээ. Мин Винокуров Ылдыаа Дьөгүөрөбис диэм мин. Туох этэрдээххин, төлөрү кэпсээ, — дьизэ били айаным киһитэ.

Мин харарым сырды түстэ, оо, онно үөрбүшпүн эрэ. — Дьэ бэйэбинэн кэлбиккин. Тутунан абырыгыҥ — абыраа, — дьизим.

— Мин муораттан иһэбин. Буурбаа хааттаран мантаан икки аҕар көстөөх сиргэ үс хоннум. Эһигини көрө-истэ сылдьабын.

Мин төһө киһи өлбүтүн, төһө киһи быстаран сытарын, сәриигэ барбыттар кәргәттәригэр кыһамны суорун, ачыктыырбыт тустарынан олохчутун кәпсәэн биәрдим. Бәйәм эрә туспунаан буолбакка, барыбыт туһунан

билиһиннәрдим.

— Муора дьэки өттүн көрөн иһэбин. Бэтэрээ өттүн кытта саҥа билсэн эрэбин, — дьизэ Илья Егорович уонна биһиги салайааччыларбытыгар туһаайан эттэ: — Эһиги төвө дьону аһапкакыт? Государство аһа элбөх. Аны сайын бу дьонгут уоннуу тыһыынчалааҕы бултуохтара, оттон бэркэ гыннар биирдии тыһыынчалааҕы аһахтара.

Оттон миэхэ эттэ: — Биир нэдиэлэ иһинэн барытын быһаарыам. Оройуонга сылдьан аһаһахтаахпын. Билигин дьонгорт тий. Үлэлээмэ даһаны, хамсаама даһаны. Дьонгун ытатыма, сонотума. Оттон салаалта туһунан райкомга туспа кәпсәтии буолуода.

Ити кәнниттән 2-3 хоноот асыл дэләйдэ. Колхозка түөрт ыйга абыс тонна бурдук, үлэһит аһыи рабачай хаартыска бәрилиннэ. Ону таһынан биәс сыл болдөхтөөх сууда аһаммыт. Ити сырыытыгар Илья Егорович Булуҥ абыс колхозун быһаабыттаах.

Хор, киһи үтүтэ дьиз ол курдук буолар эбит. Биһиги туспутугар ити үлүгәрдәэх ыраах сиргә ыт көлөнөн, хара килиэп өйүләнән, тымныыны-буурваны ортотунан сылдьарын санаан кө-

рүҥ. Түспүт да ыалын көрүҥ. Үрүҥ бурдуктара, эмис балыктара быстыбат салайааччыларга түспүтэх эбээт. Ити барыта Илья Егорович дьон туһугар истин кыһамныытын, онуоха бәриниһлэвин, киһи быһыытынан бәйэтэ боростуойун көрдөрөллөр.

К ИИ киһиэхэ кыһамныытын өссө биир түбөлтүгэ билбитим. 1944 сыллаахха биһиги тәннөн иһән Даркылаах биэрәгәр кутуллубушпунт. Манна хаайтарар дьон буолбуппунт. Мин барыбыт аатыттан Илья Егоровичка махтал-баһыыба этәэри куораттаабытым. Киһи истәэт миигин ыһыртарбыта. Биһиги наадьйарбычын төлөрөгө биир киһини анаабыта. Киһиэхэ сәтәли хонуктаах хаартыска бәрдәбитэ. Биһигини көрүүнү-истиини, дөйдүбүтүгәр атаарыны тәрийәригәр инструктор Николәевка сөрүйбүта. Хаартыскаҕынан маһаһыннартан дьонгор килиәптә, аста атылас дьизбитә уонна бәйәтин ләгковой массыынаын уларсыбыта.

Ол курдук обком бастагы секретарын массыынаатыгар килиэп арыы, саахар бөвөнү тийән Даркылаах биэрәгәр киирән турардаахпын.

И. Е. Винокуров киһи кыһалатын өйдүүр үтүө салайааччы эбит этэ. Мин киһиэхэ бу махталбын Нам оройуонун үлэһиттәрин бары-бүтүүн билииләригәр таһаарыахпын баһарабын.